

ВІДГУК

офіційного опонента Гузій Наталії Василівни
на дисертацію Рубель Ірини Сергіївни з теми
«Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого
мистецтва в процесі професійної підготовки, подану на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

*Актуальність обраної теми та її зв'язок із пріоритетними напрямками
розвитку науки і техніки*

Актуальні пріоритети цивілізаційного поступу людства вимагають глобальної переорієнтації освітньої сфери на культуротворчі чинники її цілей, змісту та технологій, що перетворюється на визначний фактор соціально-економічного прогресу суспільства та фундаментальну детермінанту людиновимірності сучасного педагогічного знання. Так, на невід'ємність культури від розуміння природи людини вказував ще Альфред Адлер; культура ж, за М.Бахтіним і В.Біблером, здатна забезпечити діалог між минулим, теперішнім та майбутнім людства; на думку Д.Ліхачова – культура “живить особистість”, перетворює населення на народ, націю. Формування Людини Культури у її різнопланових видах, ракурсах та аспектах сьогодні перетворюється на стратегічну мету освіти загалом, та цільовий орієнтир мистецько-педагогічної освіти, зокрема. Зазначені положення відповідають пріоритетам державної освітньої політики, визначеними у документах доктринального значення – Законі України “Про вищу освіту” та його останніх змінах (2019 р.), Національній стратегії розвитку освіти в країні на 2012-2021 рр., Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2018 р.), Концептуальних засадах Нової української школи (2016 р.) та ін.

Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва виступає фундаментальним підґрунтям і водночас невід'ємною складовою їх професійно-педагогічної та фахової культури, що забезпечує не

лише успішне оволодіння студентами образотворчими знаннями та уміннями, а й сприяє набуттю ними здатності повноцінно сприймати, розуміти, оцінювати й інтерпретувати різноманітні художні явища як професійно важливі педагогічні якості. Особливої гостроти проблема формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва набуває у сучасних соціокультурних умовах динамічного розповсюдження електронних й друкованих візуальних засобів представлення різноманітної інформації та їх активних впливах на дітей і молодь, з появою так званого ZET-покоління з його “кліпковою свідомістю”, “інстаграмним мисленням”, “фейсбуківими комунікаціями”. Успішне розв’язання проблеми формування візуальної культури майбутнього учителя образотворчого ускладнюється виявленою та обґрунтованою дисертантом низкою науково-теоретичних, методичних й практичних суперечностей у педагогічній практиці вищої школи, що підкреслює актуальність та своєчасність проведеного І.С.Рубель дисертаційного дослідження.

Як позитив слід відзначити зв’язок виконаної дисертаційної роботи з науковою темою “Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців”, яку розробляє кафедра педагогіки, і яка входить до тематичного плану НДР ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського”, що також засвідчує актуальність і практичну значущість виконаної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Достатній рівень обґрунтованості й достовірності висунутих наукових положень, сформульованих висновків дисертаційної роботи і запропонованих рекомендацій забезпечується теоретико-методологічною фундаментальністю вихідних позицій дослідження та системним аналізом його матеріалів, що характеризуються узгодженістю теоретичних положень й прикладних проєкцій роботи; адекватним вибором наукового інструментарію, який охоплює комплекс теоретичних, емпіричних, статистичних методів; багатою джерельною базою. Усе це створює продуктивні передумови для здійснення

дисертантом наукової рефлексії теми дослідження, аналізу його об'єкту і предмету та забезпечення коректності висвітлення отриманих результатів.

Зміст дисертації та його завершеність

Науковий апарат дослідження сформульований цілком коректно, його об'єкт, предмет, мета, завдання, висунуті дослідницькі гіпотези та визначені концептуальні підвалини є взаємоузгодженими та зумовлюють доцільно обрану дисертантом логіку наукового пошуку. Висвітлення результатів проведеного дослідження збалансовано структурується в основному змісті роботи, що складається з двох розділів (по три підрозділу у кожному), у яких презентується науково-теоретичні, методичні та експериментальні його складники в їх іманентному взаємозв'язку. Загальна будова роботи відповідає сучасним нормативним вимогам і складається з розширених анотацій (українською та англійською мовами), списку публікацій здобувача з теми дисертації, вступу, основного змісту роботи, загальних висновків, додатків.

Схарактеризуємо змістове наповнення основних розділів дисертації щодо розв'язання поставлених у дослідженні завдань та віднайдених способів досягнення його мети.

У першому розділі рукопису дисертації знаходить відображення комплексне розв'язання декількох завдань дослідження. Розв'язання першого завдання – наукове обґрунтування сутності феномену візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва – було реалізовано через уточнення низки близьких й споріднених понять. Але перед цим на основі ретельного аналізу наукового фонду щодо цільових орієнтирів, змісту, організації професійно-педагогічної підготовки студентів ЗВО образотворчого профілю до художньо-педагогічної діяльності, їх особливостей у мистецькій педагогіці та сучасних вимог до її організації на рівні бакалаврату зі спеціальності 014 Середня освіта (023 образотворче мистецтво) у роботі переконливо доводиться значення візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва як важливого складника їхньої професійної культури, що має забезпечити повноцінне сприйняття та розуміння студентами

художньої картини світу для подальшого фахового зростання й успішної педагогічної роботи з дітьми (С.23-33). Здійснивши різнобічний дефінітивний аналіз логічного ряду понять “культура” – “професійна культура” – “педагогічна культура” – “художня культура” – “візуальна культура” у підрозділі 1.2, та критично узагальнивши його результати, автор дослідження надає цілком правомірне оригінальне власне робоче визначення візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва як складного особистісного новоутворення, що ґрунтується на системі візуальних та уявних образів, які знаходяться у динамічній взаємодії із суспільними візуальними знаками і кодами, мотивуючи студентів до сприйняття, осмислення та здійснення культуротворчої, естетичної діяльності, набуття мистецькознавчих знань, розвитку візуального мислення, використання медіа освітніх засобів навчання, креативності, інтерпретаційних і оцінних умінь, орієнтуючи їх на власний розвиток і досягнення успіху в художньо-педагогічній діяльності (С.51 дисертації, с.6-7 автореферату). У цілісній ж системі структурної організації візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва дисертант виокремлює мотиваційний, когнітивний, естетичний та оцінний компоненти, які схематично узагальнено на рис. 1.1, а зміст кожного з них розлого схарактеризовано на С.52-63 тексту рукопису, що є також частиною виконання другого завдання дисертації.

Відповідно до поставленого третього завдання дослідження у підрозділі 1.3 у межах теоретичної частини роботи визначено та глибоко обґрунтовано педагогічні умови формування візуальної культури майбутнього учителя образотворчого мистецтва, до яких автор відносить: забезпечення інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін у становленні візуальної культури майбутнього учителя образотворчого мистецтва, а саме психології, педагогіки, блоку мистецькознавчих і культурологічних дисциплін, а також навчальних курсів технічного й технологічного характеру; розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва; залучення студентів до

самостійного розв'язання у позааудиторній діяльності дослідницько-творчих завдань різних типів – аналітичних, проєктивних, ігрових тощо.

У другому розділі дисертації у підрозділі 2.1 знаходить продовження виконання другого завдання – представлено розроблені автором покомпонентні критерії сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва (спонукальний, знаннєвий, суб'єктний, аналітичний) з конкретним набором їх показників; спроектовані відповідно до цього рівні сформованості означеної професійної властивості студентів, диференційовані у дослідженні на достатній, задовільний, низький; обрані діагностичні методики за кожним з виокремлених показників.

Здійснення констатувальних зрізів за допомогою досить вдало розробленого дисертантом різноманітного діагностичного інструментарію, наведеного у додатках А.1. – А.10., та узагальнення отриманих емпіричних даних дозволили зафіксувати значне переважання у студентів-художників задовільного і низького рівнів сформованості візуальної культури за усіма визначеними критеріями й дійти висновків про необхідність цілеспрямованої роботи у цьому напрямі.

Важливу роль у загальній архітектоніці будови дисертаційного дослідження відіграє його четверте завдання – розроблення й апробація моделі й експериментальної методики формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки, що по суті становить смисловий центр проведеного дослідження та його “методичну родзинку”. У спроектованій моделі автор прагнув логічно збалансувати її основні складові, передусім узгодити педагогічні умови, форми, методи, засоби експериментальної роботи із сконструйованими етапами формувальних впливів – теоретико-збагачувальним, практико зорієнтованим, самостійно-творчим, як це чітко й переконливо відображено на рис.2.1 рукопису дисертації та у авторефераті на С.10. Експериментальна методика охоплювала гарно продуманий комплекс педагогічної організації формувальних впливів під час вивчення авторського спецкурсу та інших дисциплін циклів психолого-

педагогічної і фахової підготовки, роботи художньо-педагогічного гуртка. Збагачення змісту, форм, методів, прийомів роботи відбувалося за допомогою використання інтерактивних лекцій, евристичних бесід та творчих дискусій, спеціальної організації опрацювання студентами літературного фонду та Інтернет-джерел, виконання ними мультимедійних проектів та творчих вправ, проведення конкурсів та рольових ігор, підготовки слайд-фільмів та відео-кліпів тощо, детально розкритих у тесті підрозділу 2.2. Ця частина роботи презентує чимало цікавих творчих методичних знахідок автора, що безперечно становить його вагомий практичний внесок у розв'язання досліджуваної проблеми і тому заслуговує на схвалення.

Перевірка ефективності педагогічних умов і моделі формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва шляхом здійснення прикінцевих зрізів у межах виконання цього ж четвертого завдання засвідчила динамічні позитивні зміни майже усіх емпіричних показників в ЕГ та суттєве зростання кількості респондентів високого рівня (з 16,1 до 40,2 %) і відповідно зменшення низького (з 37,5 до 8,8 %), що переконливо підтверджено методами математичної статистики (χ -критерієм Колмогорова-Смирнова) та унаочнено у численних таблицях і рисунках.

Отже, аналіз змісту дисертаційного дослідження Ірини Сергіївни Рубель засвідчує його завершеність, досягнення висунутої мети та успішне вирішення поставлених завдань, у результаті чого отримано результати, що відзначаються науковою новизною та практичною значущістю, а саме: уперше було визначено сутність поняття візуальної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва та його структурний склад; обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва та розроблено модель педагогічної організації цього процесу; виявлено реальний стан сформованості візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва на основі розробленої критеріально-діагностичної бази; уточнено зміст поняття візуальної культури, розроблено діагностичний інструментарій дослідження рівнів сформованості візуальної

культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва; подальшого розвитку набули положення теорії і методики професійної підготовки художньо-педагогічних кадрів у ЗВО.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях та ідентичність змісту автореферату

Основні положення дисертації, як і матеріали кожного з її розділів, достатньо повно відображені у 14 публікаціях автора, серед яких 6 статей у провідних фахових виданнях України, публікація у зарубіжному науковому періодичному виданні та 7 праць апробаційного характеру; вони апробовані на конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів; унаочнені у численних таблицях та рисунках; додатково ілюстровані у додатках. Зміст автореферату загалом ідентичний тексту дисертації, а наукові положення, висновки та рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані у рукописі дисертації.

Таким чином, здійснений аналіз дисертації дає підстави вважати, що виконане Іриною Сергіївною Рубель дослідження є завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують важливе для педагогічної науки і практики конкретне наукове завдання – формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі професійної підготовки. Отримані ж автором дослідження результати безперечно характеризуються науковою новизною, теоретичним значенням та практичною цінністю.

Зауваження щодо змісту дисертації

Разом із загальною позитивною оцінкою роботи висловимо і деякі критичні міркування:

1. Зважаючи на цілком коректне визначення у роботі об'єктом дослідження процес професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва та здійснений його різнобічний аналіз у підрозділі 1.1, варто було б виокремити цю частину роботи у спеціальне завдання дослідження.

2. На нашу думку наведені на С.7 автореферату та С.31-32 тексту рукопису авторські визначення понять культуротворчої діяльності, художньо-педагогічної діяльності, візуального мислення, емоційно-почуттєвої сфери майбутніх учителів образотворчого мистецтва уявляються певним перебільшенням, оскільки виходять за межі чітко визначених у підрозділі 1.2 понятійних рядів та переобтяжують сприйняття основної дефініції дослідження – візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.
3. На жаль, у тексті автореферату занадто лаконічно подано інформацію про виокремлені у роботі структурні компоненти візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва (лише зазначено їх назви на С.7), хоча у рукописі дисертації значна увага, як вже зазначалося вище, приділяється їх характеристиці й інтерпретації (С.52-63).
4. На наш погляд виникають сумніви щодо коректності визначення педагогічної умови “розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів засобами візуального мистецтва” як провідної для другого, практико-зорієнтованого етапу формувальних впливів, що потребує додаткових пояснень дисертанта.
5. Доцільно було б збагатити матеріали додатків прикладами розроблених автором експериментальних форм та методів формувальних впливів та зразками навчально-творчих продуктів студентів.
6. Текст роботи, на жаль, не позбавлений стилістичних хиб, описовості окремих тверджень та положень, технічних огріх.

Разом із тим, висловлені зауваження й пропозиції не зменшують наукової цінності виконаного дослідження і швидше вказують на його невикористані резерви та можуть слугувати основою подальшої дискусії.

Загальний висновок

Вважаємо, що дисертація на тему «Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки» є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке

успішно вирішує важливе для освітньої галузі конкретне наукове завдання та відповідає встановленим вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 р.) та наказом МОН України № 820 від 11 липня 2016 р., а її автор – Рубель Ірина Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

